

วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology)

อาจารย์ ดร.กุลลาป บุริสาร*

บทนำ

วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เป็นการศึกษาเชิงปรัชญาปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism) และอัตนิยม (Subjectivism) ข้อมูลที่ได้จะเป็นภาพรวม (Wholistic) ผู้วิจัยจะได้ค้นพบข้อมูลที่ซ่อนอยู่ ซึ่งบางครั้งข้อมูลเชิงปริมาณหรือตัวเลข ก็ไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจน จากประสบการณ์การสอนระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ นักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก รวมถึงการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หรือการศึกษาค้นคว้าอิสระ การเข้าอบรมสัมมนาการทำวิจัยเชิงคุณภาพที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสถาบันระดับชาติอื่น นอกจากนี้ผู้เรียบเรียงยังได้ทำวิจัยและการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท และปริญญาเอกสาขาการบริหารการศึกษา และสาขาอื่นๆ โดยเฉพาะทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตามประสบการณ์แล้ว เป็นความประทับใจและได้สัมผัสรับแนวทางการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากคณาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เช่น รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภา อารีรัตน์ รองศาสตราจารย์ ดร.กิ่งฟ้า สินธวงค์ รศ.ดร.วิโรจน์ สารรัตน์ ดร.ถวิล อดาว์ลย์และ ผศ.ดร.ชัยยุทธ์ ศิริสุทธิ เป็นต้น จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชามา ณ ที่นี้ ทุกขั้นตอนการทำวิจัยเชิงคุณภาพต้องทำด้วยสมองและสองมือของตนเอง ดังนั้นจึงถือได้ว่าผู้วิจัยเป็นเครื่องมือวิจัยที่สำคัญที่สุด จากประสบการณ์ตรงได้ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาสารคาม รุ่น พ.6 (พ.ศ. 2538)เรื่อง “การปฏิบัติการตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนโคกสีพิทยาสรรพ์ ปีการศึกษา 2537” และต่อมา ในปี 2547 ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การ

บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา: พหุกรณีศึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเป็นโครงการเรียนร่วมกับ Washington State University และได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย หลังจากนั้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2547-2557 ได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพติดต่อกันหลายเรื่อง อาทิเช่น เรื่องภาวะผู้นำเชิงศรัทธาจารย์มี กรณีศึกษา ศ.ดร.นายแพทย์ กระแส ชนะวงค์ และเรื่อง “ผลลัพธ์การจัดงานสัมมนา พระธรรมวินัย ” ครั้งที่ 18: กรณีศึกษาวัดสว่างโพธิ์ชัย จ.มหาสารคาม และเรื่อง ผลลัพธ์และผลกระทบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย เป็นต้น นอกจากนี้เป็นวิทยากรและเป็นอาจารย์สอนวิจัยเชิงคุณภาพ ระดับบัณฑิตศึกษาหลายสถาบันทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการสอบนักศึกษาที่ทำวิจัยเชิงคุณภาพ และเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีจนถึงปัจจุบัน (2557)

จากที่กล่าวมาผู้เขียนได้พยายามศึกษาค้นคว้าอย่างลุ่มลึกจากเอกสารตำรา เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพและการศึกษา ผลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศอยู่เสมอ ทำให้มีความเชื่อมั่นว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ ไม่ยากเกินกว่าที่เราจะทำได้ วัตถุประสงค์ในการนำเสนอบทความนี้ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นกำลังใจให้นักวิจัยเชิงคุณภาพมือใหม่ ตลอดจนนักศึกษาที่สนใจตั้งใจจะทำวิจัยเชิงคุณภาพได้มีความมั่นใจ จึงจะสามารถทำวิจัยได้อย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน ดังนั้นนักศึกษาระดับปริญญาโท ปริญญาเอก หรือนักการศึกษาทางด้านศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือศาสตร์อื่นๆหากได้ศึกษาหลักการแนวคิดทฤษฎีใน

* อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

เรื่องระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ อย่างพินิจพิเคราะห์ ก็จะเห็นแนวทางในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้โดยผู้วิจัย หรือนักศึกษาจะต้องพยายามศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างชัดเจนทุกขั้นตอน ก่อนจึงจะสามารถเกิดความกระจ่างและประสบความสำเร็จในการทำวิจัยในครั้งต่อไป สำหรับบทความเรื่อง “วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ” ในที่นี้ ขอเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมายและแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. การวางแผนการทำวิจัยเชิงคุณภาพ
3. จะเลือกใช้วิจัยเชิงคุณภาพเมื่อไร
4. นักวิจัยเชิงคุณภาพ ทำอะไรบ้าง
5. ความแตกต่างระหว่างกระบวนการทัศนเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ
6. การวิจัยแบบกรณีศึกษา

สำหรับรายละเอียดมี ดังต่อไปนี้

1. ความหมายและแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

ความหมาย แนวคิดในระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยหลายท่านได้เสนอไว้ดังนี้

สุภางค์ จันทวานิช(2543). ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ว่า

“การวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เป็นการแสวงหาความรู้โดยเน้นความสำคัญของข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม อุดมการณ์ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้นๆ โดยมีช่วงระยะเวลา และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบการตีความสร้างข้อสรุป แบบอุปนัยเป็นหลัก”

Patton(1990). ได้เสนอแนวคิดไว้อย่างน่าสนใจว่า

“การวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องใช้วิธีรวบรวมข้อมูล (Data collection) โดยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและปลายเปิด (in – depth, open-ended interviewed) การสังเกตโดยตรง(direct observation)

และการศึกษาจากเอกสารต่างๆ (written documents) ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะเกี่ยวกับประสบการณ์ (experience) แนวคิด (opinions) ความรู้สึก (feelings) และความรู้ต่างๆ (knowledge) ส่วนข้อมูลจากการสังเกตจะเกี่ยวกับกิจกรรม (activities) การปฏิบัติ (actions) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal interactions) และกระบวนการทางองค์กร (organizational processes) ซึ่งล้วนแต่เป็นมวลประสบการณ์ของมนุษย์ทั้งสิ้น ส่วนการวิเคราะห์เอกสารส่วนใหญ่จะได้ข้อมูลมาจากการรายงาน (reports) หรือบันทึกต่างๆ (diaries) และจากการตอบคำถามปลายเปิด (open – ended written responses)”

William Wiersama (1995).ได้เสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ว่า

“เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ประสบการณ์ทางสังคมจะต้องมองเป็นภาพองค์รวม (holistically) และจะมีลักษณะสลับซับซ้อน (complex phenomena) เราไม่สามารถจะแยกเป็นส่วนๆได้”

สรุปลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยปรากฏการณ์เกี่ยวกับสังคมและมนุษย์ในสังคม ซึ่งมีลักษณะซับซ้อน เหมาะที่จะใช้ในงานด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ข้อมูลที่ได้เป็นความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม อุดมการณ์ของบุคคล ผู้วิจัยจะต้องทำความเข้าใจกับระบบความหมายในสังคมนั้นๆ และเน้นเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูล ตีความหมายแบบอุปนัย(induction)เพื่อให้เข้าใจมิติความเป็นจริงของบุคคล ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในขณะนั้น และการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการหาความรู้ที่มีพื้นฐานทางด้านญาณวิทยาแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณอย่างชัดเจน

2. การวางแผนทำการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยจำเป็นต้องวางแผนทำการวิจัยเชิงคุณภาพให้กระจ่าง เป็นขั้นเป็นตอนและเป็นระบบสามารถตอบประเด็นคำถามต่อไปนี้ได้ (Leedy&Ormrod, 2001)

2.1 จุดมุ่งหมายของการวิจัยคืออะไร

- สภาพปัจจุบันของความรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัย คืออะไร

- อะไรคือความสำคัญของการวิจัยครั้งนี้

2.2 จุดเน้นและแบบแผนเฉพาะการวิจัยนี้คืออะไร

- จะเน้นที่รายบุคคล กลุ่ม วัฒนธรรม ประสบการณ์ กระบวนการ หรือเนื้อหา

- แบบแผนจะเป็น case study, ethnography, phenomenological study, grounded theory study, content analysis, historical study, หรือการผสมกันของแบบแผนเหล่านี้สองแบบแผนหรือมากกว่า

2.3 ข้อมูลที่ต้องการได้มีอะไรบ้าง

- จะเข้าถึงที่ที่วิจัยได้อย่างไร

- ต้องใช้เวลานานเท่าใด

- ใช้ทรัพยากรอะไรและหามาได้อย่างไร

- จะมีอุปสรรคในการรวบรวมข้อมูลหรือไม่

2.4 จะรวบรวมข้อมูลอย่างไร

- ผู้ร่วมวิจัยหรือวัตถุ ที่จะเป็นตัวอย่งการวิจัยจะมาเป็นอย่างไร

- บทบาทของท่านในฐานะผู้วิจัยเป็นอย่างไร

- จะทำให้มั่นใจในการรักษาความลับหรือความไว้วางใจของผู้ร่วมวิจัยอย่างไร

- มีกระบวนการในการวิจัยอย่างไร

2.5 วิเคราะห์ข้อมูลกันอย่างไร

- หน่วยการวิเคราะห์คืออะไร(คน เหตุการณ์ เรื่องราว หรืออื่นๆ)

- วิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคืออะไร

- จะทำให้เกิดความมั่นใจในผลการวิจัยได้อย่างไร

2.6 ผลการวิจัยจะเผยแพร่อย่างไร

สรุป การทำวิจัยเชิงคุณภาพ จะต้องมีการวางแผนอย่างละเอียด ทั้งนี้จะต้องสามารถตอบคำถามประเด็นข้างต้นให้ได้โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายการวิจัยการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงานตลอดจนการเผยแพร่ผลงานวิจัยต่อไป

3. จะเลือกใช้วิจัยเชิงคุณภาพเมื่อไร

การวิจัยเชิงคุณภาพจะตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายข้างล่างนี้ หนึ่งจุดมุ่งหมายหรือมากกว่า(Leed&Ormrod, 2001)

3.1 เพื่อการบรรยาย (description) เพื่อแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติบางอย่างของสถานการณ์ของสถานที่ กระบวนการของความสัมพันธ์ ของระบบ หรือของบุคคล

3.2 เพื่อการแปลความหมาย (interpretation) เพื่อให้ผู้วิจัย สามารถพัฒนาองค์ความรู้ในมิติ ต่อไปนี้

3.2.1 ได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง (insight) ในธรรมชาติของปรากฏการณ์เฉพาะอย่าง

3.2.2 พัฒนาแนวคิดใหม่หรือทัศนคติเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา และ/ หรือ

3.2.3 ค้นหาปัญหาที่ปรากฏอยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษา

3.3 เพื่อการพิสูจน์ตรวจสอบ (verification) จะทำให้ผู้วิจัยทดสอบความตรง (Validity) บางประการของข้อตกลงเบื้องต้น (assumption) ของคำอ้าง (claims) ของทฤษฎี (theories) หรือของการอ้างอิงได้ (generalization) ในบริบทที่เป็นจริง

3.4 เพื่อการประเมิน (evaluation) การวิจัยเชิงคุณภาพจะช่วยให้ผู้วิจัยใช้วิธีการในการประเมินความมีประสิทธิภาพของนโยบาย การปฏิบัติ หรือนวัตกรรมได้

สรุป การเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จะต้องมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งการตอบสนองอาจจะเพื่อเป็นการบรรยาย การแปลความหมายเพื่อการตรวจสอบ หรือเพื่อการประเมินความสำเร็จของนโยบาย หรือ โครงการ/กิจกรรมต่างๆ

4. นักวิจัยเชิงคุณภาพ ทำอะไรบ้าง

จากประสบการณ์การทำวิจัยเชิงคุณภาพ และการศึกษาดำร่าหลายเล่มและงานวิจัย เชิงคุณภาพที่หลากหลาย สามารถสรุปได้ว่า นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องทำอะไรบ้าง งานวิจัยของเขาจึงจะประสบความสำเร็จ สิ่งที่ต้องทำ มีดังต่อไปนี้

1. จะเป็นผู้สังเกตการณ์สถานการณ์ปรากฏการณ์ต่างๆ นับจากเหตุการณ์ปกติธรรมดา จนถึงปรากฏการณ์พิเศษ
2. สามารถวิเคราะห์มุมมอง หรือปรากฏการณ์ ของบุคคลอย่างสายตาของคนที่เข้าใจ (Etic views)และ ในขณะเดียวกันต้องมีระยะห่าง ในการวิเคราะห์ของ มุมมองของคนภายนอก (Etic views) ด้วยความสมดุล
3. ให้ความสนใจและปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม เป้าหมายที่ศึกษา เพื่อจะได้เข้าใจถึงชีวิตประจำวัน ชีวิต ทางสังคม และชีวิตด้านอื่นๆของกรณีศึกษา หรือกลุ่ม เป้าหมาย เหล่านั้น
4. จำเป็นต้องมีเทคนิคและทักษะทางสังคม และมีความยืดหยุ่น ไปตามสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง
5. การวิเคราะห์ข้อมูล จะอยู่ในรูปของการ พรรณนา มีการอธิบายอย่างครอบคลุม ลึกซึ้ง โดยการ สร้างเป็น แผนผัง แผนภาพ หรือ ภาพประกอบ เพื่อความ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
6. วิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ แบบองค์รวม จากเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างหลากหลาย รอบด้าน

7. เข้าใจบริบททางสังคมของบุคคล โดยการ พัฒนาด้วยความเห็นอกเห็นใจ (empty) และบันทึกเรื่องราว ด้วยความกระตือรือร้น
8. สนใจการตั้งข้อสังเกต ประเด็นหลักและ ประเด็นย่อยๆ ที่อาจจะปรากฏเห็นอย่างชัดเจนหรือไม่ เพื่อจะได้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม ให้ได้ข้อมูลอ้อมตัว
9. ไม่เข้าไปแทรกแซงรบกวน กระบวนการทาง สังคมเหล่านั้น พึ่งใช้วิธีการสังเกตอย่างต่อเนื่อง
10. สามารถเผชิญกับความตึงเครียด หรือ ความกดดัน ตลอดจนความไม่แน่นอนของบุคคลและ สถานการณ์ต่างๆ เช่น ความขัดแย้งทางจริยธรรม และ ประเด็นความคลุมเครือ เป็นต้น

5. ความแตกต่างระหว่างกระบวนการทัศน์เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

Lincoln และ Guba (1994) ได้นำเสนอความแตกต่างระหว่างกระบวนการทัศน์เชิงปริมาณกับกระบวนการ ทัศน์เชิงคุณภาพ และสร้างสรรค์ค่านิยมในมิติต่างๆ มา แสดงไว้ ดังตารางข้างล่างนี้

มิติ	กระบวนการทัศน์เชิงปริมาณ	กระบวนการทัศน์เชิงคุณภาพ
1. เป้าหมายของ การแสวงหาความรู้	การทำนาย การควบคุมศึกษาหากฎความสัมพันธ์เชิงระบบ โดยอาศัยวิธีการทางสถิติ	ความเข้าใจ (understanding) การก่อรูปใหม่ (reconstruction)
2. ลักษณะของความรู้	กฎหรือความจริงที่ได้จากสมมุติฐานที่ได้ตรวจสอบแล้วจาก ทฤษฎีนั้นๆ	การตระหนักรู้ (insights) ในเชิงโครงสร้างหรือความเป็น มาของปรากฏการณ์, ความรู้ที่ถูกก่อรูปใหม่และจะเปลี่ยน ไปเรื่อยๆ
3. วิธีการสังเกตความรู้	การประติดประต่อเพิ่มเข้าไปในความรู้เดิม,การอ้างอิง (generalization) ผลการวิจัยสามารถนำไปสรุปอ้างอิงสู่ประชากรที่มี ลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง หรือเงื่อนไขที่ศึกษา	ความรู้ถูกทบทวนและเปลี่ยนแปลงแบบวิภาษวิธี (dialectical), ความคลุ่มลึก (sophistication) ในการก่อรูปความรู้ใหม่
4. เกณฑ์ในการกำหนด คุณภาพของความรู้	ความเคร่งครัด (rigorous), ความเที่ยง, ความตรง, ความเป็น ปราณัย ความชัดเจนของเครื่องมือ เมื่อใช้เก็บข้อมูล จะทำให้ได้ ข้อมูลถูกต้อง คงเส้นคงวา ชัดเจน	ความเป็นที่วางใจได้(trustworthiness) ความเป็นของแท้ (authenticity)
5. จรรยาบรรณที่เน้น จากภายนอก(extrinsic)	เช่น กฎ, คณะกรรมการวิจัยเชิงปริมาณ สิ่งบ่งบอกคุณภาพ งานวิจัยต้องถูกต้องน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้สรุปอ้างอิงสู่ ประชากรได้	จากภายใน(intrinsic) คือตัวผู้วิจัยเองเชิงคุณภาพ
6. วิธีการวิจัย	เน้นการตรวจสอบเป็นวิธีนิรนัย(deduction method)	เน้นการตีความเป็นวิธีอุปนัย(induction method)สรุป หาความจริงจากข้อมูลย่อยมาสรุปเป็นลักษณะ ร่วมกับการ ศึกษา ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ

ที่มา ปรับปรุงจากLincoln and Guba(1994)

สรุป จากการเปรียบเทียบกระบวนการทัศน์ทั้งสองแบบ และการเคลื่อนตัวของกระบวนการทัศน์ เพื่อการแสวงหาความรู้ เราจะพบว่า แนวคิดทฤษฎีใหม่ๆ ในทางสังคมศาสตร์ ได้เคลื่อนมาในทางเชิงคุณภาพเป็นจำนวนมาก แนวคิดที่เกิดขึ้นในระยะครึ่งหลังของศตวรรษที่ 21 เช่นทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory) ปรัชญาการณวิทยาในเชิงศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics phenomenology) ปฏิฐานข้อมูลนิยมยุคหลัง (Post positivism) และกระบวนการทัศน์การกำหนดสร้าง (Constructivism) ล้วนเป็นเรื่องของความจริงทางสังคมที่ยืดหยุ่น หลากหลายเปลี่ยนแปลงได้ไม่จีรัง เกิดขึ้นใหม่ได้ และเป็นอัตนัย (Subjective) การทำความเข้าใจวิธีการเชิงคุณภาพและวิธีวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงมีประโยชน์มากในการศึกษาและการนำแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้มาใช้

จุดเด่นของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ความรู้อันอุดมที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In -depth interview) การจัดกลุ่มสนทนาประเด็นเฉพาะ (Focus group) การวิจัยมาจากการวิเคราะห์อย่างเจาะลึก ความยืดหยุ่น และการสังเกตการณ์ทางสังคมอย่างหลากหลาย โดยที่การวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถกระทำได้

ในลำดับต่อไป จะขอยกตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (A case Study) เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเชิงคุณภาพอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นกระบวนการขั้นตอนที่น่าสนใจ ที่นักวิจัยเชิงคุณภาพควรได้ศึกษา ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

6. การวิจัยแบบกรณีศึกษา (A Case Study)

A Case Study มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจในคนๆหนึ่ง หรือสถานการณ์ๆหนึ่ง (หรืออาจจะจำนวนเล็กน้อย) ในแนวลึก ภายใต้สภาพที่เป็นธรรมชาติของผู้ที่ถูกศึกษานั้น (in natural setting) ใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ เอกสารบันทึก และหรืออุปกรณ์ในการบันทึกภาพและเสียง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดทำให้เป็นประเภท (Categorization) และการแปลความข้อมูลใน

ลักษณะที่เป็น common themes แล้วสังเคราะห์ให้เป็นภาพโดยรวม (overall portrait) ของกรณีศึกษา (Leedy&Ormrod,2001)

การวิจัยแบบกรณีศึกษา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการของพฤติกรรม ประสบการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ค้นหาและสร้างสมมุติฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางตัว และแยกเอาตัวแปรที่ไม่เกี่ยวข้องกับความแปรปรวน การเกิดพฤติกรรม ที่ต้องศึกษาบุคคลนั้นออก ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่แท้จริง เทคนิควิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ การศึกษาเอกสารส่วนบุคคล การเจาะลึกในแง่มุมต่างๆ ของสิ่งที่ศึกษา การสัมภาษณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ของบุคคล การเล่าสู่กันฟังถึงประสบการณ์การเก็บรวบรวมประวัติบุคคล และการสังเกต ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยแบบกรณีศึกษา จึงมีความหลากหลายและลึกซึ้งกว่าการมุ่งศึกษาวิจัยแบบอื่นๆ ที่มีการศึกษาเฉพาะขอบเขตที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วเท่านั้น (เบญจา ยอดดำเนิน – แอ็ดดิกซ์ และคณะ,2533) แต่อย่างไรก็ตาม ชาย โพลิตา(2552) ได้ระบุว่า หัวใจการศึกษาเฉพาะกรณีอยู่ที่การศึกษาให้ได้ทั้งแบบกว้างและแบบลึก ในทางปฏิบัติก็คือ สามารถใช้ข้อมูลหลายชนิด จากหลายแห่ง ซึ่งสอดคล้องกับ Yin (1993) ที่สนับสนุนการใช้ทั้งวิธีเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ในที่นี้จะนำเสนอขั้นตอนรายละเอียดในการทำวิจัยแบบกรณีศึกษา เพื่อให้ นักวิจัยใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัยต่อไป

ขั้นตอนในการวิจัยแบบกรณีศึกษา

ทิตนา แชมณี และคณะ, (2544) ได้เสนอแนวทางในการทำวิจัยแบบกรณีศึกษา ไว้ตามลำดับดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผนการวิจัย

สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยต้องทำในการวางแผนการวิจัย คือ การกำหนดประเด็นปัญหาหรือหัวข้อวิจัย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการวิจัย ผู้วิจัยจะต้องหาเหตุผลสนับสนุนการเลือกหัวข้อวิจัยจากนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องสร้างแนวหรือ

กรอบสำหรับงานวิจัยนั้นๆ ด้วย โดยกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด สมมุติฐานและการวางแผนการวิเคราะห์ ข้อมูล เพื่อให้การวิจัยมีดังนี้ (เบญจา ยอดดำเนิน – แอ๊ดติจ့် และคณะ, 2533)

1. การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย

การกำหนดวัตถุประสงค์ ขึ้นอยู่กับปัญหา การวิจัย โดยทั่วไปแล้ววัตถุประสงค์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

วัตถุประสงค์เฉพาะหน้า เป็นวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาพปัญหาหรือข้อที่กำลังศึกษา จะทำอะไร (what) ใครเป็นผู้นำ(who) ทำอย่างไร(how) ทำกับใคร(whom) ทำที่ไหน (where) และทำเมื่อใด(when) วัตถุประสงค์ท้ายสุด หรือที่เรียกว่าเป้าหมายของการวิจัย ซึ่งอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ทำการวิจัยโดยตรง แต่เป็นไปในลักษณะของคาดหวัง หรือประโยชน์ที่คาดหวังจะได้รับการวิจัยทางอ้อม

2. การกำหนดกรอบแนวความคิด

การประมวลผลความคิดรวบยอดของการวิจัยว่า งานวิจัยที่ทำอยู่นี้ มีตัวแปรอะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ต้องการศึกษาเป็นอย่างไร กรอบแนวคิดจะได้มาจากทฤษฎีหรืองานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกรอบแนวคิดนี้นอกจากจะทำให้งานวิจัยเป็นไปทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยแล้วยังเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลอีกด้วย

3. การกำหนดสมมุติฐาน

การกำหนดสมมุติฐานเป็นการคาดเดาคำตอบของปัญหาล่วงหน้า ลักษณะของการคาดเดาจะอาศัยเหตุผลจากทฤษฎี ความคิดและประสบการณ์หรือเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ การกำหนดสมมุติฐานการวิจัยมีประโยชน์ในการช่วยจำกัดขอบเขตการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล ช่วยชี้แนะแนวทางการวิจัยว่าจะใช้อะไรเป็นตัวอย่าง จะเก็บข้อมูลอย่างไร ใช้เครื่องมือใด ตลอดจนเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้สมมุติฐานยังช่วยอธิบายปัญหาการวิจัยให้ชัดเจนและเป็นแนวทาง

ให้การแปลผลและหาข้อสรุปของการวิจัยได้ถูกต้องยิ่งขึ้น สมมุติฐานอาจได้มาจากกรอบแนวคิดในการวิจัย สำหรับการวิจัยกรณีศึกษา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยอาจจะตั้งหรือไม่ตั้งสมมุติฐานการวิจัยไว้ก่อนก็ได้

4. การวางแผนเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล

การวางแผนในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนสำคัญหนึ่งของการวิจัย โดยผู้วิจัยควรวางแผนว่าจะวิเคราะห์ข้อมูลที่ไดมานั้นอย่างไร จะจัดหมวดหมู่หรือลำดับข้อมูลอย่างไร จึงจะทำให้การตีความ การสังเคราะห์ เชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของเหตุการณ์ หรือตัวแปรเป็นไปอย่างถูกต้อง และมีความสอดคล้องกันตามหลักตรรกวิทยา

ขั้นที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมมีวัตถุประสงค์ เพื่อแสดงถึงประวัติและวิวัฒนาการของเรื่องที่กำลังทำวิจัย มีการกล่าวถึงทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยและสิ่งที่ค้นพบ รวมทั้งข้อจำกัดและข้อบกพร่องของทฤษฎีหรืองานวิจัยต่างๆ ด้วยทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับงานวิจัยที่จะทำต่อไป บททบทวนวรรณกรรม จึงเหมือนกับการเตรียมตัวให้ผู้วิจัยมีความรู้เบื้องต้นในเรื่องที่ตนเองจะทำการศึกษาอย่างเพียงพอ ที่จะเป็นพื้นฐานในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ทั้งนี้เพราะกรอบแนวคิดก็คือ ขบวนการที่แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ที่กำลังศึกษาซึ่งได้มาจากทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง การทบทวนงานวิจัยจะทำให้เรารู้ตัวแปรแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ตัวแปรใดมีความสำคัญ ตัวแปรใดมีข้อเสีย หลักเกณฑ์ของการทบทวนวรรณกรรม ควรพิจารณาดังต่อไปนี้ (เบญจา ยอดดำเนิน – แอ๊ดติจ့် และคณะ, 2533)

1) ควรเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหัวข้อที่กำลังศึกษา เนื่องจากบททบทวนวรรณกรรมอื่นๆ นอกจากจะทำให้เสียเวลาแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านไขว้เขว และคาดหวังว่างานกำลังวิจัยนี้จะมีเรื่องนั้นๆ อยู่ด้วย แต่เมื่อหาไม่พบก็จะผิดหวังและเกิดความสงสัยในความสามารถของผู้วิจัย

2) วรรณกรรมที่ทบทวน ควรจะต้องมีความสัมพันธ์กับตัวแปรที่อยู่ในกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยกำหนด ทั้งนี้เพราะการสร้างความสัมพันธ์ใดๆ ของตัวแปรย่อมจะต้องมีรากฐานมาจากทฤษฎีหรือสิ่งที่ค้นพบมาก่อน ซึ่งอาจจะเป็นโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้

3) ควรแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัยที่มีวรรณกรรมที่นำมาทบทวน โดยการอธิบาย ดีความ หรือสรุปความคิดรวบยอด เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบถึงจุดยืนของผู้วิจัยและทิศทางของการวิจัย

ขั้นที่ 3 การเตรียมทำงานภาคสนาม

ขั้นตอนสำคัญของการเข้าสนาม มี 4 ขั้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2543) ได้แก่

1) ขั้นเลือกสนาม ผู้วิจัยจะต้องเลือกสนามที่มีความเหมาะสม สนามที่เราเลือกจะต้องมีปัญหาที่เราต้องการศึกษามีความเป็นไปได้ในแง่ของขนาดสนามที่จะเข้าไปศึกษาคือ ต้องไม่ใหญ่ไป มีความซับซ้อนของปรากฏการณ์ในชุมชน และมีความสะดวกในแง่ที่ตั้งที่สามารถเดินทางไปได้ง่าย นอกจากนั้นต้องพิจารณาในเรื่องของสถานที่ตั้งของโรงพยาบาล หรือสถานีนอนามัย ที่ทำการไปรษณีย์ สถานีตำรวจ ฯลฯ ในกรณีที่ผู้วิจัยประสบปัญหาและต้องการความช่วยเหลือ

ในการเตรียมตัวเข้าสนาม ผู้วิจัยต้องพยายามเข้าไปอยู่ในสนามอย่างผสมกลมกลืนที่สุดและเตรียมพร้อมที่สุด เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจะต้องรู้ว่า จะต้องทำอะไรอย่างไร การเข้ากับคนในสนามได้จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี และนำไปสู่ข้อมูลที่ต้องการ สิ่งที่ต้องการเตรียมคือ ภาษา ในกรณีที่ผู้วิจัยไม่ได้ใช้ภาษาเดียวกับที่ใช้ในสนาม นอกจากนั้นยังมีเรื่องอื่นๆ เช่น การแต่งกาย การวางตัว ผู้วิจัยควรแต่งกายให้เหมือนคนในสังคมที่เราจะเข้าไปศึกษา เพื่อให้คนในสังคมนั้นยอมรับ และควรวางตัวตามแบบแผนของคาดหวังของคนในสนามที่เข้าไปศึกษา

2) ขั้นแนะนำขั้นในการแนะนำตัว ผู้วิจัยควรปฏิบัติดังนี้

2.1 บอกกับคนในสนามว่า เรามาทำอะไร วิธีที่ดีที่สุดคือ การบอกความจริง

2.2 บอกกับคนในสนามที่เราจะศึกษานั้นว่า เราจะทำให้เขาเสียเวลาหรือไม่ เสียเวลาเท่าใด ต้องให้สิทธิในการตัดสินใจว่ายอมให้ทำวิจัยหรือไม่

2.3 บอกว่าจะเอาข้อค้นพบไปทำอะไร

2.4 บอกถึงสาเหตุที่ต้องเลือกสนามนี้

2.5 บอกถึงผลที่เขาจะได้รับจากเรา

3) ขั้นสร้างความสัมพันธ์

เมื่อนักวิจัยเข้าไปในสนามแล้ว เทคนิคที่จะช่วยให้ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์ได้ดี มีดังนี้

3.1 วางท่าที่สงบเสงี่ยม สบาย ไม่ทำตัวให้เด่นจนผิดสังเกต เพื่อไม่ให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นคนแปลกปลอมเข้ามา

3.2 หลีกเลี่ยงการถามคำถามที่จะทำให้ผู้ตอบรู้สึกอึดอัด และจำเป็นต้องปกป้องตัวเอง เช่น เรื่องหนี้สิน เรื่องนำอับอายของครอบครัว และชุมชน

3.3 อย่าทำตัวทัดเทียมผู้นำชุมชน

3.4 พยายามเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดในชุมชนแต่เกี่ยวข้องอย่างสงบและพร้อมที่จะช่วยเหลือ จะทำให้ได้รับการยอมรับจากชุมชนมากขึ้น

3.5 หาใครคนหนึ่งเป็นผู้เริ่มแนะนำเราให้รู้จักกับชาวบ้าน

3.6 เมื่อมีความรู้สึกอึดอัด ให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา เพราะเรากำลังเข้ามาอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ ความอึดอัดไม่ได้หมายถึงความล้มเหลวในการสร้างความสัมพันธ์

4) ขั้นเริ่มต้น ในขั้นของการเริ่มทำงานนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ คือ

4.1 การทำแผนที่ การทำแผนที่ 3 แบบ คือ แผนที่ทางกายภาพ เป็นข้อมูลบอกลักษณะทางกายภาพของสนาม เช่น ตั้งอยู่ที่ไหน มีทางเข้าที่ทาง ทำโดยการเดิน

สำรวจและกลับมาทำแผนที่อย่างคร่าวๆ การทำแผนที่อย่างคร่าวๆ จะช่วยให้นักวิจัยเห็นความสัมพันธ์ทางกายภาพระหว่างหน่วยต่างๆ ในชุมชน และเห็นขอบข่ายของงานวิจัยในเชิงกายภาพได้โดยเร็ว แผนที่ทางสังคมเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถานะทางสังคมของบุคคลในชุมชน ได้แก่ ความเป็นเครือญาติ ความสนิท ยศตำแหน่ง การมีกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์โครงสร้างสังคมได้ และช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทำตัวได้อย่างถูกต้อง และแผนที่เวลา เป็นการบันทึกข้อมูลในแง่ของเวลาว่าอะไรเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่นักวิจัย เช่น จะได้ ทราบว่าควรไปหาชาวบ้านเวลาใด หรือเก็บข้อมูลในเวลาใด

4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) การเริ่มตัดสินใจว่าเราจะรวบรวมข้อมูลอะไร ที่ไหน เลือกจะทำอะไรก่อนดี เลือกดูหรือพูดคุยกับใครก่อน ทั้งนี้โดยอาศัยข้อมูลจากแผนที่ที่ได้ทำไว้และปัญหาของการวิจัยของเรา

ขั้นที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลของกรณีศึกษาได้มาจาก 6 แหล่ง (Merriam, 1988) ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (documentation)

เอกสารที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีหลายชนิด เช่น จดหมาย บันทึก ประกาศ รายงาน หนังสือพิมพ์ วารสาร ฯลฯ เอกสารสามารถนำมาใช้ตรวจสอบตัวสะกดของหัวข้อ / ชื่อองค์กร สถานที่ ฯลฯ ที่ไปทำการสัมภาษณ์ ก่อนศึกษาเอกสารดูจุดประสงค์ของเอกสารก่อนเพื่อให้แน่ใจว่าจะได้ข้อมูลที่ต้องการ

2. บันทึกที่ที่อยู่แล้ว (archival record)

ข้อมูลชนิดนี้ส่วนใหญ่อยู่ในคอมพิวเตอร์ เช่น รายชื่อลูกค้า แผนภูมิขององค์กร แผนที่ ลบประมาณ สมุดโทรศัพท์ ฯลฯ ข้อมูลนี้มักมีจุดประสงค์เฉพาะสำหรับผู้อ่านบางกลุ่มสามารถนำมาใช้ร่วมกับแหล่งข้อมูลอื่นๆ

3. การสัมภาษณ์ (interview)

การสัมภาษณ์เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญของการทำกรณีศึกษา การสัมภาษณ์มีหลายแบบ ดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง (Open - ended) เป็นวิธีที่ใช้มากที่สุด ผู้สัมภาษณ์สามารถได้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากผู้ตอบ แนะนำคำตอบมาทำการศึกษาค้นคว้าต่อ

3.2 การสัมภาษณ์แบบมีจุดความสนใจเฉพาะ (focused interview) หรือการสัมภาษณ์เจาะลึก (in - depth interview) เป็นเทคนิคการสัมภาษณ์ใช้แนวคำถามซึ่งมีหัวข้อเรื่องที่จะถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดประเด็นต่างๆ ไว้ล่วงหน้าว่าต้องซักถามในเรื่องใดและจะต้องพยายามซักถามให้ได้ประเด็นที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยสามารถเจาะหาข้อมูลเฉพาะเรื่องที่ศึกษาเพื่อให้ได้คำตอบให้มากกว่าการสังเกตหรือการสำรวจ ในการสัมภาษณ์ควรใช้เครื่องบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ เพราะจะได้ข้อมูลที่แม่นยำ

3.3 การจัดกลุ่มสนทนา (focus group discussion) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสนทนาเป็นกลุ่ม และมีประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจงในการสนทนาแต่ละครั้งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จนถึง 10 ถึง 12 คน โดยมีข้อสมมุติฐานว่าการเรียนรู้ปฏิกริยาโต้ตอบของคนสามารถทำได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยการกระตุ้นให้คนหันมาสนใจในสิ่งเดียวกัน และมาแสดงความคิดเห็นร่วมกันในลักษณะของการรวมกลุ่มกัน

4) การสังเกต (observation)

การสังเกตเป็นการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นอย่างเอาใจใส่ และกำหนดไว้อย่างมีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่น การสังเกตมี 2 แบบ คือ

4.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non - participant observation) หรือการสังเกตโดยตรง (direct observation) เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยจะเฝ้า

สังเกตอยู่วงนอก กระทำตนเป็นบุคคลภายนอกโดยไม่เข้าร่วมไปในกิจกรรมที่ทำอยู่ การสังเกตอาจทำได้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบนี้มักใช้ในกรณีที่ไม่ต้องการให้ผู้ถูกสังเกตถูกรบกวนจากผู้สังเกต เช่น การสังเกตการเรียนการสอนในห้องเรียน การดูแลรักษาผู้ป่วย เป็นต้น ในการสังเกตเป็นไปได้อาจมีการบันทึกภาพขณะสังเกต การสังเกตที่น่าเชื่อถือควรมีผู้สังเกตมากกว่า 1 คน

4.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นการสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา ผู้สังเกตไม่เป็น participant observation แต่มีการมอบหมายบทบาทต่างๆ ในสถานการณ์ที่ศึกษา ข้อมูลที่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สังเกตในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ปัญหาที่มักเกิดขึ้น ก็คือ ผู้สังเกตมักจะคล้อยตามปรากฏการณ์และเข้าข้างกลุ่มที่ศึกษา ผู้เก็บข้อมูลในฐานะของบุคคลที่อยู่ในกรณีศึกษา นอกจากนี้อาจจัดการให้เกิดเหตุการณ์อื่นๆ เช่น เชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา มาประชุม เป็นต้น

5) ชิ้นงาน (physical artifacts) เป็นผลงานในลักษณะต่างๆ ที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น เครื่องมือ ชิ้นงาน หรือหลักฐานทางกายภาพที่สามารถเก็บรวบรวมหรือสังเกตขณะลงภาคสนามงานวิจัยทั่วไปใช้วิธีนี้น้อย แต่ประโยชน์ที่ได้ คือการมองเห็นภาพรวมหรือสังเกตขณะลงภาคสนามงานวิจัยทั่วไปนี้น้อย แต่ประโยชน์ที่ได้ คือ การมองเห็นภาพรวม เช่น การวิจัยกรณีศึกษา การใช้ “Microcomputer” ในชั้นเรียน ซึ่งสามารถสังเกตโดยตรง หรือดูจากชิ้นงาน (artifact) คือ “printout” ที่ผู้เรียนทำออกมา

ในกรณีศึกษาผู้วิจัยไม่จำเป็นต้องใช้แหล่งข้อมูลทุกแหล่งดังกล่าว แต่ผู้วิจัยควรได้รับการฝึกให้คุ้นเคยกับการใช้เครื่องมือแต่ละชนิดที่ต้องใช้

6) การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความตรง (Validity) และความเที่ยงตรง (Reliability) (Merriam, 1988) มีหลัก 3 ประการดังนี้

6.1 การใช้แหล่งข้อมูลหลายแหล่ง (use multiple sources of evidence)

การใช้แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันหลายแหล่งทำให้ได้ข้อมูลที่กว้างขึ้นทั้งในด้านประวัติความเป็นมา เจตคติ และพฤติกรรม ข้อค้นพบหรือข้อสรุปจะแม่นยำมากขึ้น แต่การใช้แหล่งข้อมูลหลายแหล่งจะเสียค่าใช้จ่ายมาก ผู้เก็บข้อมูลจำเป็นต้องรู้เทคนิคต่างๆ ในการเก็บข้อมูล ซึ่งต้องได้รับการฝึกฝนและมีความเชี่ยวชาญมิฉะนั้นอาจเสียโอกาสในการได้ข้อมูลที่สำคัญ

6.2 การสร้างฐานข้อมูลของกรณีศึกษา (create a case study database)

การสร้างฐานข้อมูลเป็นเอกสาร มักมี 2 ส่วน ได้แก่ ฐานข้อมูล และรายงานของผู้เก็บข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น

6.2.1 การบันทึก(case study notes)

การบันทึกมีหลายรูปแบบ (forms) เป็นข้อมูลที่เกิดจากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ การสังเกต การศึกษาเอกสาร มักเขียนเป็นลายมือ ตัวพิมพ์ การพูดบันทึกเทป แผ่นดิสก์ บันทึกประจำวัน หรือ index card เป็นต้น ข้อความเหล่านี้ควรจัดเก็บให้สะดวกสำหรับทุกคนที่จะมาศึกษาภายหลัง ควรจัดเป็นหมวดหมู่(major subjects) ตามโครงสร้างการวิจัย

6.2.2 เอกสาร (case study documents) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา ควรได้รับการรวบรวมและจัดทำเป็นบรรณานุกรม (annotated bibliography) ไว้เพื่อให้เอกสารพร้อมที่จะใช้ในภายหลัง และควรแยกเอกสารจากข้อมูลการสัมภาษณ์ การสังเกต ฯลฯ

6.2.3 ฐานข้อมูลประเภทตาราง (tabular materials) ฐานข้อมูลอาจมีข้อมูลที่เป็นตาราง ไม่ว่าจะได้มาจากสนาม หรือสร้างโดยทีมวิจัย ควรจัดเก็บไว้ใน “file” ของคอมพิวเตอร์

6.2.4 ฐานข้อมูลอื่นๆ เช่น คำบอกเล่า หลักฐานเอกสารที่เชื่อมโยงกับประเด็นต่างๆ ในกรณีศึกษา เป็นต้น

6.3 รักษาห่วงโซ่ของหลักฐาน (Maintain a chain of evidence)

ห่วงโซ่ของหลักฐานช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับกรณีศึกษา เป็นหลักการเดียวกับที่ใช้ในการสืบสวนทางอาชญากรรม หลักการนี้ต้องให้ผู้อ่านภายนอกเป็นผู้ติดตามหลักฐานตั้งแต่คำถามแนวของการวิจัยไปจนถึงข้อสรุป ผู้อ่านต้องสามารถย้อนรอยข้อมูลได้ทุกขั้นตอน อาจศึกษาจากข้อสรุปไปยังคำถามวิจัย หรือจากคำถามวิจัยไปยังข้อสรุป

ขั้นที่ 5 การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ วิธีการตรวจสอบที่ใช้ในการทำการกรณีศึกษา คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2543) ซึ่งมีวิธีการดังนี้

5.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) คือการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีตรวจสอบคือ การสอบแหล่งข้อมูล แหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล แหล่งเวลาหมายถึง ถ้าข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งบุคคลหมายถึง ถ้าเปลี่ยนบุคคลจะได้ข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ เช่น การเปลี่ยนจากปัจเจกบุคคลเป็นกลุ่มบุคคลหรือสังคม

5.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) คือการตรวจสอบว่า ผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร โดยเปลี่ยนตัวผู้สังเกตแทนที่จะใช้ตัวผู้วิจัยคนเดียวกันสังเกตโดยตลอด ในกรณีที่ไม่น่าพอใจในคุณภาพของผู้รวบรวมข้อมูลสนาม ควรเปลี่ยนตัวผู้วิจัยให้มีหลายคน

5.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theory triangulation) คือ การตรวจสอบว่า ถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิด

ทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกต ควบคู่กับการซักถามพร้อมกัน นั่นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

ขั้นที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการสร้างข้อสรุปจากการศึกษารูปแบบหรือข้อมูลจำนวนหนึ่ง ผู้วิเคราะห์ข้อมูลจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการวิจัย ผู้วิเคราะห์ควรมีความรู้ในเรื่องแนวคิด ทฤษฎีอย่างกว้างขวาง มีความเป็นสหวิทยาการอยู่ในตัวเอง เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล(สุภางค์ จันทวานิช,2543) ส่วนแรกคือ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย(descriptive) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึกไว้ ส่วนที่สองคือ การวิเคราะห์เนื้อหา(content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเช่นกัน แต่กระทำโดยการพยายามจะทำข้อมูลนั้นให้เป็นจำนวนที่นับได้ และมักกระทำกับข้อมูลเอกสาร

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป

วิธีหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์แบบนี้มี 3 ชนิด คือ การวิเคราะห์แบบอุปนัย การจำแนกชนิดของข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูล รายละเอียดของแต่ละวิธีมีดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช,2543)

6.1.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) คือวิธีตีความสร้างข้อสรุปจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เมื่อนักวิจัยได้เห็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์ต่างๆ แล้วลงมือสร้างข้อสรุปถ้าข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบยืนยันก็ถือว่าเป็นสมมุติฐานชั่วคราว ถ้าหากได้รับการยืนยันแล้วก็ถือว่าเป็นข้อสรุปซึ่งมีความเป็นนามธรรมระดับต้นๆ ข้อสรุปที่สร้างขึ้นในตอนนี้นั้นเรียกว่าสมมุติฐานชั่วคราว เมื่อสมมุติฐานนั้น

ถูกพิสูจน์และตรวจสอบแล้วจึงจะเป็นข้อสรุปจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ข้อมูลหัวใจสำคัญอยู่ที่การสร้างสมมุติฐาน

6.1.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (typological analysis) คือการจำแนกข้อมูลเป็นชนิดๆ การจำแนกแบ่งออกเป็น 2 แบบดังนี้

1. แบบใช้ทฤษฎี คือการจำแนกชนิดในเหตุการณ์หนึ่งๆ โดยยึดแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบในการจำแนกชนิด รายละเอียดของกรอบการจำแนกชนิดนี้มีดังนี้

1) การกระทำ คือ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง

2) กิจกรรม คือ เหตุการณ์หรือสถานการณ์หรือขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง และมีความผูกพันกับบุคคลบางคนหรือบางกลุ่ม

3) ความหมาย คือ การที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสารหรือให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำและหรือกิจกรรม อาจเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน

4) ความสัมพันธ์ คือ ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลายๆคน ในสังคมที่ศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อาจเป็นรูปของการเข้ากันได้หรือความขัดแย้งก็ได้

5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม คือ การที่บุคคลมีความผูกพัน และเข้าร่วมกิจกรรม หรือมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

6) สภาพสังคม คือ สถานการณ์ หรือสถานการณ์ที่การกระทำหรือกิจกรรมที่ทำการศึกษาก่ออยู่

2. แบบไม่ใช้ทฤษฎี คือ การจำแนกข้อมูลที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล อาจใช้สามัญสำนึกหรือประสบการณ์ของผู้วิจัยก็ได้ ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลเป็นชนิดต่างๆ ตามประเภทที่สัมพันธ์กับแผนชีวิตที่นักวิจัยสังเกตเห็น เช่น แบ่งชนิดของเหตุการณ์ ระยะเวลาที่เหตุการณ์เกิด บุคคลที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อม แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของชนิดต่างๆ ที่แบ่งนี้เมื่อได้จำแนกข้อมูลเป็นชนิดแล้ว นักวิจัยจะพิจารณา

ความสม่ำเสมอ (regularities) ของการเกิดข้อมูลชนิดต่างๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์

6.1.3 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (constant comparison) คือการใช้วิธีการเปรียบเทียบ โดยการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบเป็นปรากฏการณ์ขั้นตอนในการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ มี 4 ขั้นตอนดังนี้

1. เปรียบเทียบเหตุการณ์(incidents) ประเภทต่างๆ นักวิจัยจำแนกข้อมูลหรือเหตุการณ์ออกเป็นประเภทต่างๆ อาจจะใช้รหัสประเภทเหตุการณ์ที่เป็น 1,2,3.....ก็ได้

2. ประมวลประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะ

3. ขยายวงของการเปรียบเทียบแล้วเลือกเฟ้นเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญ

4. สร้างข้อสรุป

6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร: การวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารอาจทำได้โดยวิธีการเชิงปริมาณ และวิธีการเชิงคุณภาพ วิธีการเชิงปริมาณ คือ การทำให้ได้ข้อมูลเอกสาร ได้แก่ ถ้อยคำ ประโยคหรือใจความในเอกสารเป็นจำนวนที่วัดได้ แล้วแจกแจงจำนวนของถ้อยคำ ประโยค หรือใจความเหล่านั้น ส่วนวิธีการเชิงคุณภาพ คือ การตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction) จากเอกสารดังกล่าว ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหามีดังต่อไปนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2543)

6.2.1 ตั้งเกณฑ์ขึ้นสำหรับการคัดเลือกเอกสาร และหัวข้อที่ทำการวิเคราะห์

6.2.2 วางเค้าโครงของข้อมูล โดยทำรายชื่อคำหรือข้อความในเอกสารที่จะถูกนำมาวิเคราะห์แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (categories) การทำเช่นนี้จะช่วยให้การวิเคราะห์มีความสม่ำเสมอ ผู้วิเคราะห์สามารถตัดสินใจได้ว่าคำหรือข้อความใดออกมาจากเอกสารหรือตัวบท (text) และจะทิ้งคำหรือข้อความใดออก

6.2.3 ต้องคำนึงถึงบริบทหรือสภาพ

แวดล้อมประกอบของข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ด้วย เพื่อให้การวิเคราะห์เป็นไปอย่างลึกซึ้ง การบรรยายคุณลักษณะเฉพาะของเนื้อหาโดยไม่โยงไม่สูลักษณะของเอกสารของผู้ส่งสารและผู้รับสารจะทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีคุณค่าน้อย แต่ถ้าได้มีการเปรียบเทียบคุณลักษณะเนื้อหาเข้ากับบริบทของเอกสารลักษณะดังกล่าวเข้ากับกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เหมาะสม ที่ผู้วิจัยเลือกมาเปรียบเทียบ จะทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความกว้างขึ้น และนำไปสู่การอ้างอิงกับข้อมูลอื่นๆได้

6.2.4 โดยปกติการวิเคราะห์เนื้อหาจะกระทำกับเนื้อหาตามที่ปรากฏในเอกสารมากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ ไม่ใช่คำหรือข้อความที่ผู้วิจัยตีความได้ การตีความข้อความจะกระทำในอีกขั้นตอนหนึ่งภายหลัง เมื่อผู้วิจัยจะสรุปข้อมูล การวัดความถี่ บางครั้งอาจมิได้แสดงถึงความสำคัญของคำหรือข้อความนั้น ดังนั้นผู้วิจัยจะตีความสำคัญของสาระจากตัวบทโดยใช้วิธีสรุปใจความได้ดีกว่าการวัดความถี่ของคำ

ขั้นที่ 7 การเขียนรายงาน

การเขียนรายงานเป็นขั้นสุดท้ายในการดำเนินวิจัย เป็นการเสนอผลงานที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าและการวิจัยว่าได้ค้นพบความจริงหรือได้ค้นพบความจริงหรือได้ความรู้ใหม่ๆ ประการใดบ้าง การเขียนรายงานการวิจัยนั้นจะต้องรายงานไปตามความจริงและตามข้อมูลที่ได้รับ และได้วิเคราะห์แปลความหมายออกมาด้วยความซื่อสัตย์และปราศจากอคติ ผู้เขียนไม่มีสิทธิ์ที่เพิ่มเติมความคิดเห็นของตนเองลงไปในเรื่องข้อมูล ฉะนั้นการเสนอรายงานจะต้องใช้ความสุจริตรอบคอบและพิถีพิถันเป็นพิเศษ การเขียนรายงานให้มีประสิทธิภาพประกอบด้วยขั้นตอนเบื้องต้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2543)

7.1 การเขียนเนื้อหาของรายงาน โดยในการเขียนรายงานจะต้องมีเนื้อหาสาระครบถ้วน ตามเนื้อหาของการวิจัย ซึ่งจะต้องครอบคลุมเรื่องปัญหาของเรื่องที่ทำการศึกษาระบบการวิจัย เช่น การออกแบบการวิจัย หรือวิธีการรวบรวมข้อมูลเป็นต้น ผลที่ได้รับจากการวิจัยและ

ความหมายของผลการวิจัย

7.2 การกำหนดประเภทของผู้อ่าน ประเภทของผู้อ่านนี้สำคัญมากในการช่วยให้ผู้เขียนกำหนดแนวทางการสื่อได้ คือ ทราบว่าจะใช้ถ้อยคำและภาษาประเภทใด สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในรายละเอียด คือ

7.2.1 การเสนอผลการวิจัยต่อผู้อ่านที่มีจุดสนใจต่อโครงการวิจัยแตกต่างกัน เช่น สนใจในข้อค้นพบของการวิจัย สนใจวิธีการวิจัย ผู้วิจัยควรเสนอรายงานที่ให้ข้อมูลครบถ้วน เพื่อว่าผู้อ่านจะได้สรุปและเลือกเอาไปใช้ประโยชน์หรือตัดสินใจงานจากภาพการมองและความสนใจของตน

7.2.2 การเสนอผลงานวิจัยที่ย้อนกลับไปยังผู้ที่ให้ข้อมูลในการวิจัย ในกรณีนี้ ผู้วิจัยจะต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับลักษณะผู้อ่านที่มีความแตกต่างกันในสนาม เช่น เป็นผู้บริหาร ผู้วางนโยบาย นักทฤษฎี และแม้แต่นักวิจัยด้วยกัน นักวิจัยจึงต้องวาดภาพเกี่ยวกับการนำเสนอผลการวิจัยว่าจะเสนอให้ใครเป็นผู้อ่าน ถ้าผู้ให้ข้อมูลเป็นชาวบ้าน การแลกเปลี่ยนกันโดยการพูดคุยเป็นวิธีที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์มากกว่าสื่อสารด้วยรายงาน

7.3 การวางเค้าโครงของรายงาน การทำเช่นนี้ช่วยทำให้การเขียนง่ายขึ้น การวางเค้าโครงก่อนการเขียนรายงานช่วยทำให้ผู้เขียนบรรลุเรื่องต่างๆ ที่ต้องการตอบปัญหาการวิจัยเอาไว้ครบถ้วน ช่วยเป็นกรอบไม่ให้มีการเขียนนอกขอบเขตวัตถุประสงค์ของการวิจัย และทำให้สอดคล้องกับกรอบการวิเคราะห์ที่ได้ทำแล้ว ช่วยทำรายงานทั้งฉบับเป็นระบบสอดคล้องและต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งรายงาน ช่วยทำให้การเขียนรายงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว และช่วยทำให้ผู้เขียนสามารถทบทวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่นำมาแล้วครั้งหนึ่ง และยังช่วยให้ผู้เขียนสามารถคาดประมาณความหนาของรายงานการศึกษาได้อีกด้วย

7.4 การเขียนรายงาน

รูปแบบการเขียนรายงานกรณีศึกษา มีอย่างน้อย 4 รูปแบบ คือ (Merriam, 1988)

7.4.1 แบบ “classic single - case

study” เป็นการรายงานในลักษณะบรรยายและวิเคราะห์กรณีศึกษา เป็นรายกรณีโดยตารางกราฟิก หรือภาพรวมประกอบการบรรยาย

7.4.2 แบบ “multiple case version of classic single case” รูปแบบการรายงานนี้เป็นการบรรยายกรณีศึกษาหลายๆกรณี โดยมีการนำเสนอชุดคำถามและคำตอบของข้อมูลพื้นฐานของแต่ละกรณี แยกเป็นบทหรือตอน และมีบทหนึ่งหรือตอนหนึ่งที่ครอบคลุมการวิเคราะห์ผลการศึกษารายกรณี

7.4.3 แบบที่ครอบคลุมทั้ง 1 และ 2 แต่ไม่มีการบรรยายแบบเดิม กล่าวคือ แทนที่จะเป็นการเขียนกรณีศึกษาแต่ละกรณี เนื้อหาของข้อมูลพื้นฐานจะถูกปรับให้สั้นให้อ่านได้ง่าย รูปแบบคำถามและคำตอบจะไม่ถูกเขียนอย่างชัดเจน ผู้อ่านสามารถตรวจสอบคำตอบของคำถามเดียวกันหรือคำถามที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณีศึกษาจากข้อมูลพื้นฐานได้ การใช้รูปแบบนี้จะช่วยอำนวยความสะดวกในการวิเคราะห์ข้ามรายกรณีศึกษาตามความสนใจของผู้อ่าน

7.4.4 แบบ “multiple case study” รูปแบบการรายงานนี้จะไม่มีการแยกเป็นบทหรือตอนในการเสนอกรณีศึกษาเป็นรายกรณี รายงานจะประกอบด้วยการวิเคราะห์กรณีศึกษาข้ามกรณี ไม่ว่าจะใช้การพรรณนาล้วนๆ หรือการครอบคลุมการอธิบายหัวข้อรายงานแบบนี้ แต่ละบทหรือแต่ละตอนกล่าวถึงประเด็นของกรณีศึกษารายกรณีจะกระจายไปอยู่ในแต่ละบท

สรุป ในการเขียนรายงาน ผู้เขียนรายงานควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1) ความถูกต้อง รายงานที่ดีควรนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง ไม่มีอคติและไม่บิดเบือนความจริง ผู้เขียนรายงานจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหัวข้อที่เขียนเป็นอย่างดีเพื่อที่จะทำให้งานถูกต้องตรงกับความเป็นจริงได้

2) ความรัดกุมการเขียนรายงานนั้นนอกจากจะต้องมีความถูกต้องแล้วรายงานยังต้องเขียนให้สั้นตรงประเด็น ตรวจสอบอย่างถี่ถ้วน เพื่อขจัดถ้อยคำฟุ่มเฟือยวลีซ้ำๆ กันและคำที่ไม่พึงประสงค์ออก เพราะคุณค่า

ของรายงานไม่ได้วัดโดยปริมาณ แต่วัดจากเนื้อหาหรือคุณภาพ

3) ความชัดเจน โดยผู้เขียนควรจะใช้ประโยคง่ายๆ ใช้ไวยากรณ์ถูกต้องใช้เครื่องหมายวรรคตอนถูกต้องไม่ควรใช้ถ้อยคำที่คลุมเครือ ไม่มีความหมาย หรือถ้อยคำที่กำกวมสองนัย ใช้หัวข้อย่อยเพื่อป้องกันการสับสน และใช้ประโยคที่เหมาะสมเมื่อเริ่มย่อหน้าใหม่

4) ความกลมกลืนและความต่อเนื่อง โดยผู้เขียนจะต้องเขียนให้เรื่องราวต่างๆ กลมกลืนต่อเนื่องกันเมื่ออ่านแล้วผู้อ่านไม่รู้สึกระงอกหรือว่าส่วนที่อ่านอยู่เป็นคนละเรื่องความกลมกลืนจะมีมากขึ้นเมื่อเมื่อผู้วิจัยเขียนร่างแล้วได้ตรวจทานแก้ไขเป็นตอนๆ ไป และเมื่อเขียนเสร็จแล้วควรอ่านตลอดหมดทุกตอนพร้อมกันอีก 2-3 ครั้งเพื่อตรวจสอบดูใจความให้ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

5) การเน้นความสำคัญ การนำเสนอข้อมูลที่เป็นประเด็นหรือเป็นหัวใจของการวิจัย โดยเน้นให้ข้อมูลดังกล่าวมีความเด่นเป็นพิเศษ การเน้นจะกระทำโดยการนำเสนอส่วนนั้นโดยละเอียด วิเคราะห์โดยละเอียดและอภิปรายเพิ่มเติม ซึ่งโดยปกติผู้วิจัยจะไม่ทำเช่นนั้นกับข้อมูลทั้งหมดในการวิจัย แต่จะเลือกทำเฉพาะข้อมูลที่มีความสำคัญและเป็นประเด็นปัญหาหลักของการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นว่าข้อมูลส่วนใดที่มีความสำคัญและเห็นภาพรวมที่ชัดเจน

6) ภาษาที่ใช้ในรายงาน จะต้องไม่ใช่ภาษาพูด แต่ใช้ภาษาทางวิชาการหรือภาษาทางราชการ ใช้ภาษาที่กะทัดรัดและเข้าใจได้ง่าย และควรหลีกเลี่ยงการใช้คำซ้ำๆ และอยู่ใกล้กันเกินไปในรายงาน ซึ่งได้แก่ คำที่ใช้เชื่อมประโยค หากจำเป็นก็ควรหาคำอื่นที่มีความหมาย เช่น เดียวกันมาใช้สลับเปลี่ยนแทนกัน เพื่อรักษาอัตราส่วนของเนื้อหารายงานไว้

7.5 การนำเสนอข้อมูล ข้อมูลที่นำเสนอสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลส่วนที่เป็นจำนวนสถิติตัวเลขและข้อความบรรยาย ข้อมูลที่เป็นจำนวนสถิติตัวเลขผู้วิจัยควรนำเสนอในรูปของตารางแผนภูมิหรือแผนภาพตามแต่ความเหมาะสมและลักษณะของข้อมูล

ตารางหรือแผนภูมิเหล่านี้ ต้องมีตัวเลขที่และชื่อกำกับ เพื่อให้ทราบว่าเป็นข้อมูลเกี่ยวกับอะไรและระบุที่มาของข้อมูลให้ชัดเจน ส่วนข้อมูลที่เป็นข้อความบรรยาย ผู้วิจัยต้องรู้จักเลือกเสนอข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญ ยอมตัดข้อความที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่สำคัญทิ้งไป ข้อมูลใดที่สำคัญแต่เนื้อหาไม่ต่อเนื่องกับเค้าโครงที่วางไว้ ควรจัดไปไว้ในภาคผนวก เพื่อไม่ให้ผู้อ่านเข้าใจผิด เนื่องจากเนื้อหาที่เบี่ยงเบนไปจากความหลักของข้อมูล หากผู้เขียนยังคงเก็บข้อมูลทั้งหมดไว้โดยไม่ตัดทิ้ง จะทำให้รายงานการวิจัยไม่มีเอกภาพ ผู้อ่าน อ่านแล้วจับประเด็นไม่ได้ บางที่ผู้วิจัยเองก็หลงทางอยู่ในข้อมูลจำนวนมากนั่นเอง ไม่สามารถหาประเด็นที่จะนำเสนอไม่ได้

นอกจากนั้น การนำเสนอข้อมูลยังต้องคำนึงถึงลำดับของข้อมูล โดยปกตินักวิจัยควรนำเสนอข้อความที่เป็นความบรรยายก่อน จากนั้นจึงเสนอข้อมูลที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ และในที่สุดก็นำเสนอข้อมูลที่เป็นคำอธิบายเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ว่าเกิดขึ้นเพราะอะไร

จากประสบการณ์ การเขียนรายงานวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยเชิงคุณภาพมือใหม่มักจะพบปัญหาการเรียบเรียงและการตีความหมาย โดยเฉพาะประเด็นการเขียน ความแกร่งและความน่าเชื่อถือของงานวิจัยในเรื่องนั้นๆ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง นักวิจัยจำเป็นต้องเรียบเรียงให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงกระบวนการวิจัยที่ได้ดำเนินการมาตามลำดับอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความแกร่ง (Rigor) และความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ของการวิจัย Lincoln & Guba (1985) ได้เสนอเกณฑ์ความเชื่อถือได้ ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยคุณภาพต้องเรียบเรียงโดยการพรรณนา ให้ผู้อ่านเข้าใจ จากการวิเคราะห์ข้อมูล การสัมภาษณ์ การสังเกตอย่างอุตสาหะและต่อเนื่อง (Persistent observation) การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) การยึดเวลาการมีสัมพันธ์ภาพกับกลุ่มเป้าหมาย (Prolonged engagement) การตรวจสอบแบบอ้างอิงที่

เชื่อถือได้ (Referential adequacy) ตลอดจนการยืนยันการควบคุมอคติลำเอียงของผู้วิจัย (Conformability) เป็นการตีความหรือแปลความหมาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแกร่งและความน่าเชื่อถือของการวิจัย ซึ่งเป็นการอธิบายถึงการดำเนินการอย่างไร ควบคุมกันไปกับการเขียนเรียบเรียงในเชิงการอธิบายวิเคราะห์ข้อมูล นั้นเอง (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล, 2546) ดังนั้นนักวิจัยเชิงคุณภาพ จึงต้องมีคุณลักษณะเฉพาะตัว คือ เป็นคนช่างสังเกต เป็นนักวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นนักจดบันทึก สามารถจับข้อความสำคัญ จับประเด็น สามารถเชื่อมโยงแก่นสาระสำคัญต่างๆ ได้ และที่สำคัญ ควรเป็นนักอ่าน ละนักเขียนบนพื้นฐานของ จรรยาบรรณนักวิจัย จึงจะทำให้งานวิจัยเชิงคุณภาพ มีความแกร่งและน่าเชื่อถือในที่สุด

บทสรุป จากการศึกษาที่ผู้เขียนได้พยายามนำเสนอแนวทางการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ตามลำดับของกระบวนการวิจัยเชื่อว่า ผู้ที่มีความมุ่งมั่นที่จะทำวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะพึงระลึกเสมอว่า ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุด ดังนั้นการวางแผนการวิจัยหรือรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตามกระบวนการวิจัย ที่ได้นำเสนอมา โดยลำดับ และผู้เขียนเองมีความเชื่อมั่นว่า หากนักวิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์อย่างถ่องแท้ และปฏิบัติตามหลักการทฤษฎีแนวคิดของ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งในที่นี่ได้นำรูปแบบการวิจัยกรณีศึกษามาเป็นตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป นอกจากนั้นการศึกษารากฐานทางศาสตร์การบริหารในยุคของการเปลี่ยนแปลงมีความจำเป็นและสำคัญต่อการปฏิรูประบบการจัดการ หรือสามารถใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ หรือ ศาสตร์อื่นๆ ก็ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจึงน่าจะส่งผลเป็นประโยชน์คุณูปการต่อวงการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการของสังคมและประเทศชาติเป็นลำดับต่อไปอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

1. กุหลาบ ปุริสาร.(2556).รายงานการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของผู้บริหาร ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย: กรณีศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์” “คุณหมอแมกไซไซ”. วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.
2. กุหลาบ ปุริสาร.(2557).ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาและมีและภาวะผู้นำที่ทรงพลัง ของศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์. วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.
3. กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล. (2546).การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.กรุงเทพฯ.
4. ชาย โพธิ์สิตา.(2552).ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 4 บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, กรุงเทพฯ.
5. ทิศนา แคมณี และคณะ.(2544).รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน: การศึกษาพหุกรณี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
6. เบญจา ยอดดำเนิน – แอ้ตติงจ และคณะ.(2533). การศึกษาเชิงคุณภาพเทคนิคการวิจัยภาคสนาม. กรุงเทพฯ:โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร.
7. รัตน์ะ บัวสนธิ.(2555). วิธีการเชิงผสมผสานสำหรับการวิจัยและประเมิน. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ.
8. สุรางค์ จันทวานิช. (2543). วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
9. อมรวิรัช นาครธรรม และคณะ.(2541). การจัดกลุ่มสนทนา : ข้อคิดและแนวทางประสบการณ์ของรองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร ทะวานนท์. ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
10. Lincoln, Y.S Guba ,E.d(1985).Naturalistic inquiry Beverly Hills, CA: Sage.
11. Lincoln. Competing Paradigms in Qualitative Research in N. Donxin, and Y. Lincoln(eds) (1994).Handbook of Qualitative Research. California: Sage:105-117
12. Patton.M.Q.(1990). Qualitative evaluation and research methods(2 nd ed.) Newbury Park. CA: Sage.
13. Leedy P.D. and Ormrod J.E.,(2001). Practical Research : Planing and Design.7th New Jersey. Prentice – Hall, Inc.
14. Meriam B.S.(1988).Case Study Research in Education: A Qualitative Approach San Francisco: Jossey – Bass Publishers.
15. Wiersma W.(1995). Research Methods in Education. 6th ed. Massachusettes: Allyn and Bacon.
16. Yin, R.K.(1993).Applications of CaseStudy Research Newbury Park, CA: Sage.